

1. Metsä – mikä sana, mikä merkitys!

Korpi, räme, luhta, viita. Aivan kuten rakkaalla lapsella löytyy myös rakkaalta valokkilähteeltämme monta nimeä, joista yleisimpänä kattokäsitteenä suomen kielen sanakirjaan on päässyt ”metsä”. Metsä on suorittanut tehtävänsä pienen kansakuntamme kaitsijana jo vuosituhansien ajan – ja aivan loogisesta syystä. Peräti kolme neljäsosaa maastamme on näet tiheän puuston peitossa. Monelle tulee täten varmasti yllätyksenä se, että sana ”metsä” on itseasiassa vierasperäinen, eikä sille löydy yleisesti tunnustettua suomalaisperäistä vastinetta. Mutta mikä tarkalleen ottaen selittää termin etymologian ja sen, ettei se ole samankaltainen kuin vastineensa vaikkapa venäjässä tai ruotsissa, joista suomen kieleen on rantautunut tuhansittain lainasanoja?

”Metsä” on todennäköisesti lainattu baltoslaavilaisesta kantakielestä, mikä selittää samantyyppisen sanan löytymisen myös esimerkiksi liettuan sanakirjasta, vaikka kyseisellä kielellä ei ole yhteistä alkuperää suomen kanssa. 6. marraskuuta järjestetyillä vuoden 2014 Metsäpäivillä pitämässään seminaaripuheessa ”Metsä yhteiskunnallisena resurssina” ympäristökirjailija Juha Kuisma avaa termin etymologiaa seuraavasti: ”Sanan merkitys on ’välissä oleva’. Toisin sanoen se asuttujen kylien väliin jäävä alue, jossa luonnon käytännön säännöt ja oikeudet olivat erilaisia kuin asutulla ja raivatulla, omistuksessa olevalla alueella.” Sana alun perin tarkoittaa siis jotakuinkin samaa kuin vaikkapa englannin kielen ilmaisu ”middle”.

Nopeasti vilkaistuna käsitteiden ”metsä” ja ”välissä oleva” yhteys vaikuttaa vähintäänkin häilyvältä, mutta tarkemmin mietittynä sanan adoptointi etenkin suomen kieleen tuntuu täysin

loogiselta ratkaisulta. Kaunis kotimaamme on näet laajasta metsäteollisuudesta huolimatta edelleen täynnä vehmasta korpea, nuhjuista nevaa ja jylhää aarniota, minkä seurauksena harvakeen asutuilla alueilla, eli aikalailla kaikkialla paitsi Punavuoressa, välimatkat voivat kertyä hyvinkin pitkiksi. Vielä 1800-luvulla pelkkä kirkonkylästä toiseen kulkeutuminen saattoi kestää useita vuorokausia, ja vain suurimpien kaupunkien välille oli kehittynyt jotakin, mikä silmiä siristellen saattoi muistuttaa nykyaikaista maantieverkostoa. Metsä peitti loput.

Aleksis Kiven runo ”Metsämiehen laulu” on varmasti monelle suomalaiselle tuttu jo alkusanojensa perusteella. Runo on alun perin julkaistu Kanervala-nimisessä kokoelmassa vuonna 1866 ja se kuvaa suomalaisten metsäkäsitystä kuin vanhus merta Hemingwayn romaanissa. Kolmas säkeistö kuuluu seuraavasti: ”Viherjäisel laattialla, / mis ei seinät hämmennä, / tähtiteltin korkeen alla / käyskelen ja laulelen / ja kaiku ympäri kiirii.” Viherjäinen lattia kuvaa vuodenaikojen näkyviä muutoksia, siinä missä seinien uupuminen, tähtien telta ja kiirivä kaiku yhdessä kielivät metsiemme ulottumisesta maan joka kolkkaan, näennäisestä loputtomuudesta. Kerrotaan myös, kuinka suomalainen viihtyy korvessa, jossa omien ajatusten lisäksi voi kuulla ainoastaan pikkulintujen sirkutukset ja metson soitimen.

Lienee siis sanomattakin selvää, ettei Jumala suomalaista luonut asfalttiviidakkoja asuttamaan. Eikä Jumalan mielipiteellä muutenkaan ollut meille suomalaisille pitkään mitään väliä, sillä olimme kehittäneet omat uskomuksemme ja mytologian, jossa luonto asetettiin hyvin korkealle alustalle. Muinaisuskoa mukailleen metsä on lähes numeeninen olento, joka elää ja hengittää ja jonka syövässä ihmisen sielu lepää. Metsä toimii täydellisenä vastineena sen ympäröimille kylille ja niiden maallisuuksille; metsä antaa ja ottaa, suojaa ja uhkaa. Se on kaiken alku ja loppu; mistä

olemme tulleet ja minne elämän kiertokulun lopuksi jälleen päädymme. Kristinuskoon kääntymisen jälkeenkin Suomen kansa on kollektiivisesti ylläpitänyt vuosituhansia vanhoja perinteitään, ja luonnonsuojelu on edelleen syvälle sydämiimme kirjoitettu arvo. Kotimaisen luonnon rikkaus, laaja-alaisuus ja vaikutus suomalaiseen kulttuuriin saa termin ”metsä” alkuperäisen merkityksen kuulostamaan jo hyvinkin yhteensopivalta kotikielemme kanssa.

Tutkittaessa metsä-sanana etymologiaa muissa indoeurooppalaisissa kielissä huomataan, kuinka ne täysin poikkeavat balttien käsitteestä. Esimerkiksi slaavilaisissa kielissä metsälle yleinen ilmaisu ”les” juontaa juurensa laidunnusta tarkoittavasta sanasta, siinä missä keskiaikaisen latinan ”foresta” ja sen johdotukset muun muassa englannin, italian sekä ranskan kielissä viittaavat aukioon, jolla metsästetään. Molemmat suomesta poiketen kuvaavat metsän sangen egoistisesti vain resurssina eli välikappaleena, jonka avulla ihminen saavuttaa omia päämääriään. Sanojen etymologiasta kehityskulkua varjostaa kristinuskon käsitys ihmisestä luonnon herrana, siinä missä suomalaisessa muinaisuskossa roolit olivat pitkälti käännettynä pääläelleen. Kuten Ensimmäisen Mooseksen kirjan ensimmäisen luvun 26. jakeessa kerrotaan Jumalan sanoneen: ”Tehkäämme ihminen, tehkäämme hänet kuvaksemme, kaltaiseksemme, ja hallitkoon hän meren kaloja, taivaan lintuja, karjaeläimiä, maata ja kaikkia pikkueläimiä, joita maan päällä liikkuu.”

Pohjoiset kielinaapurimme saamelaiskielet käyttävät metsästä omaan korvaani todella kauniilta kuulostavaa ilmaisua ”vuovdi”. Tämäkään sana ei, uskomatonta kyllä, ole uralilaista alkuperää, vaan se on poimittu germaanisesta kantakielestä ja tarkoittaa jotakuinkin samaa kuin suomen kielen adjektiivit ”autio” ja ”hylätty”. Termi on mielestäni nasevuudessaan suomeakin askeleen edellä, sillä se kuvaa täydellisesti maisemaa, jonka kuka tahansa kotimaanmatkailija voi kuvitella

näkevänä jokavuotisella hiihtolomareissullaan Äkäslompololle: laakeaa puutonta tundraa ja nevaa aina horisontissa siintäviin jylyihin tuntureihin asti, jotka Norlannin ja Ruijan erämailla kohoavat vuoriksi ja joiden rinteellä kituvat vaivaiskoivut lienevät olleet ainoa kelpuutettava kodan lämmike Pohjois-Lapissa vielä vuosisata sitten. Tätä maata saamelaiset ovat asuttaneet jo kauan ennen itämerensuomalaisten kansojen saapumista Suomenniemelle.

Suomalainen käsitys metsän pyhyydestä on kansainvälisellä tasolla varsin uniikki, eikä se täysin tuulesta temmattu olekaan. Luonnossa kulkeminen tutkitusti laskee stressitasoja ja Auringon valo vapauttaa kehossa serotoniinia sekä endorfiinia, puhumattakaan kaikista niistä ympäristöresursseista, joita puut, eläimet ja suot meille ihmisinä ja kansakuntana tarjoavat. Vaikka kielestämme uupuu kotoperäinen termi kaikkea tätä kuvaamaan, toimii ”metsä” merkityksessään vallan mainiosti ja istuu edelleen yksi yhteen kultivoituneen korpikulttuurimme kanssa. Löytyyhän meiltä taigaa silmäkantamattomiin, ja sen huomaa jo ajomatalla Lempäälästä Loimaalle; mikäli siis onnistuu välttämään metsänlaidassa aamunkoin aikaan vaanivan hirvilauman kylkeen rysäyttämisen.

Lähteet:

”Metsä yhteiskunnallisena resurssina” -seminaaripuhe, Juha Kuisma, Metsäpäivät 2014:
<https://www.juhakuisma.fi/lehtijutut/37> (Viitattu 11.11.2022)

Ensimmäinen Mooseksen kirja: <https://raamattu.fi/raamattu/KR92/GEN.1/1.-Mooseksen-kirja-1>
(Viitattu 11.11.2022)

”Metsämiehen laulu” -runo, Aleksis Kivi, kokoelmasta ”Kanervalan laulu” 1866:
<http://runosto.net/aleksis-kivi/kanervalan-metsamiehen-laulu/> (Viitattu 14.11.2022)